

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sōkratus Scholastiku Kai Ermeiu Sozomenu Ekklesiastikē Istoria

Socrates <Scholasticus>

Mogvntiae, 1677

Henrici Valesii Annotationes In Librum Septimum Historiae Ecclesiasticae
Sozomeni.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14233

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM SEPTIMUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SOZOMENI.

In Caput II.

Pag. 706 Πρωτοῦ ἀριθμοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. In codice Fuketiano scriptum inveni τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, quam scripturam meliorem puto. Idem tamen utrobique sensus est, modo Ecclesiam accipiamus pro Basilica seu xede, in quam fideles conveniebant.

In Caput IV.

Pag. 707 Σπονδὰς ἐπέγραψεν. Malim scribere εἰς Σπονδὰς ἐπέγραψεν. Aliter enim barbara esset locutio.

ἡδὲ τὸ τε ἐργον ἀγαθόν. Hic locus proculdubio corruptus est. Quem in codice Fuketiano ita scriptum inveni; ἡδὲ τὸ τε ἐργον ἀγαθόν, ὡς εἰ ποῖν σου λέγει, ἁπλοῦς ἀρετῶν σωτηριάζει. Quæ tamen haud multo meliora sunt vulgatâ lectione. Mihi quidem totus locus ita restituendus videtur: ἡδὲ τὸ ἐργον ἀγαθόν. Sic enim legit Nicephorus in cap. 7. libri 12. sequentia vero sic emendanda sunt: καὶ ὡς εἰ ποῖν σου λέγει, ἁπλοῦς ἀρετῶν σωτηριάζει: id est, qui ut compendio dicam, ad omnimodam sacerdotalis loci virtutem contento cursu ferebatur. Pro hac voce σωτηριάζει, Nicephorus hunc Sozomeni locum describens posuit διέξιδος, id est aptus atque habilis. Porro ad hunc Ascholum Thessalonicensem Episcopum exstant epistolæ tres Basilii Magni, in quarum postrema testatur, illum Cæsarea Cappadociæ oriundum fuisse.

Ἰλλυριοῖς ἀπασι μὴ μεταστῆναι τῆς ἀρετῆς. Idem de Illyriis testatur Basilus magnus in epistola 324. ad Valerianum Episcopum Illyrici, quem decessorem fuisse existimo Ascholi Thessalonicensis Episcopi. Nam Thessalonica Metropolis fuit totius Illyrici. Porro verba Basilii hæc sunt; τὸ μέγα ἐν ταῖς παρῶν δὲ κῆρας ἡμῶν ἐκείνων, τὸ ὑμᾶς ἀκίβητον ἐν ἀκίβητι συμφωνίᾳ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει ἀλλήλων ἐξ ἀκαλόγητων παρ' ὑμῶν τὸ κήρυγμα τῆς ἐπιστολῆς ἐπέγραψεν Ἰλλυριοῦ, &c.

μέγιστον μακροδίων. Idem testatur Epistola Synodica Concilii Aquilejensis ad Imperatores Gratianum, Valentinianum & Theodosium, quam primus edidit Jacobus Sirmundus. Et quidem per Occidentales partes, duobus in angulis

A tantum, hoc est, in latere Dacia Ripensis ac Mæsia, fidei obstrepi videbatur. Per omnes autem tractus atque regiones, a Succorum claustris usque ad Oceanum, manet intemerata fidelium atque una communio. In Orientalibus autem Ecclesiis &c.

ἔμμενον ἐκ θεοκρατικῆς ἀρετῆς ὄντος. Hæc constitutio Imperatoris Theodosii exstat in codice Theodosiano, titulo de fide Catholica, quæ sic incipit; Edictum ad populum urbis Constantinopolitana. Imperatores Gratianus, Valentinianus ac Theodosius Augusti. Cunctos populos, quos Clementia nostræ regis temperamentum &c.

Pag. 708

In Caput V.

Β τῆς παρακλῆτος Ἰ. Idem quoque testatur Marcellinus Comes in Chronico, Gratiano Aug. 5. & Theodosio primo Coss. his Consulibus Theodosius magnus, postquam de Scythicis gentibus triumphavit, expulsis continuo ab Orthodoxorum Ecclesia Ariani, qui eam per 40. ferme annos sub Ariani Imperatoribus tenuerant, nostris Catholicis Orthodoxis restituit Imperator mense Decembri. Ecclesiam Constantinopolitanam obtinuerant Ariani jam inde à Constantii temporibus, tunc cum Eusebius Nicomediensis Episcopus ejectione Paulo, eam sedem obtinuit. Quod factum est anno Christi circiter 339. ut docui in lib. 2. cap. 5. observationum Ecclesiasticarum. Ab hoc anno usque ad primum Consulatum Theodosii, qui fuit anno Christi 380. anni sunt quadraginta; & quod excurrit.

Pag. 709

In Caput VI.

Βασίλειαν ἀκλήθια. De hujus Regionis Laudibus Orationem funebrem scripsit Gregorius Nyssenus, quæ hodieque exstat. Dicebatur autem Flaccilla, ut ex veteribus nummis discimus. Unde ex ejus nomine palatium quoddam Constantinopoli dictum est Flaccillianum in regione urbis undecima, ut docet descriptio urbis Constantinopolitana, & Procopius in libro primo Persicorum, & auctor Chronici Alexandrini. Qui tamen in eo fallitur, quod Flaccillam ait secundam

Pag. 710.

T 17

Theodosii uxorem fuisse: Gallam vero priorem. A Nam Flaccilla, ut inter omnes constat, prima fuit conjux Theodosii: ex qua tres liberos sustulit. Pulcheriam scilicet, quae ante matrem mortua est, & Arcadium atque Honorium, ut testatur Gregorius Nyssenus in oratione jam citata, & in Oratione Funebris de Laudibus Pulcheriae. Erat autem Flaccilla filia Antonii, ejus qui Consul fuit cum Syagrio, ut didici ex oratione manuscripta Themistii, quae inscribitur gratiarum actio ad Theodosium ob pacem & ob Consulatum Saturnini. In ea enim oratione Theodosium laudat Themistius, eo quod primum quidem propinquus suis & affinibus Consulatum dederit, postea vero socerum eo honore efficiendum censuerit. πάλῳ δὲ γένος ἀρχιερατικῶν ἀποπέτυσθησαν, ἢ πατρῶσι φόν λένω καὶ ἢ κληρονομία &c. ubi πατρῶσι φόν est Eucherius, qui Consul fuit cum Evagrio. κληρονομία vero, id est socer, non alius esse potest quam Antonius, qui Consulatum gessit in Oriente, unā cum Syagrio Occidentis Consule.

ἐπιβίβω ἀπὸ ἰταλικῶν. Adduci non possum ut credam, Imperatorem Theodosium Eunomii visendi cupidine unquam flagrasse. Quomodo enim id fieri potest, cum Theodosius initio Imperii sui Eunomianos ex urbe regia expulerit, ipsamque Eunomium ex urbe Bithyniae Chalcedone ubi degebat, Salmuridem Mæsiæ relegaverit, ut docet Philostorgius, qui amicissimus fuit Eunomii. Imposuisse videtur Sozomeno quidem Eunomianus, qui hæc ei de Eunomio narravit.

ἠριστῶν τῶν. Nicephorus in libro duodecimo cap. 9 hunc Amphiloichium fuisse dicit Iconiensem Episcopum. Verba tamen Sozomeni non conveniunt Amphiloichio. Nam neque Amphiloichius ignobilis oppidi Episcopus fuit, nec mediocri rerum usu præditus: cujusmodi senem illum fuisse Sozomenus scribit.

ῥυμὸς μάλα. Nicephorus pro hac voce, ἠπίως substituit. At Musculus deest illi capitulo interpretatus est, pessime ut apparet.

In Capite VII.

Pag. 712. ἢ ἐναντία ἢ πρὸς ἀκρίβειαν ὁμοιογενῆς ἔρησι. Pro verbo ἔρησι Nicephorus posuit ἔρησι, quod eundem habet sensum. Et hanc lectionem secuti videntur Interpretes. Nos tamen Vulgatam scripturam minime rejiciendam putamus. καὶ μοι. Henricus Savilius in margine sui codicis annotavit deesse hic aliquod verbum. Verum ex Nicephoro facile est illud supplere in hunc modum: καὶ μοι ἔρησι.

In Capite VIII.

Pag. 713. Μὰ ἐπέλας μεμυῖστος. Savilius negativam particulam ἐ suo codice expunxit. Mihi tamen elegantius videtur, si legamus ἀδῆ ἐπέλας &c. Forte etiam corrigendum est initium hujus periodi hoc modo: ἀλλ' ἴσως νομοίους ἔδ &c.

Pag. 714. ἢ τὸ προσκλήσει ἢ ἁπλοῶν. Ut perfecta sit sententia, addendum est omnino verbum ἁπλοῶν, aut aliud simile.

ἡ κλήσει χειροτονία. Scribendum est ἀλλήτως ex Nicephoro, & ex Canone secundo Concilii Constantinopolitani, qui sic habet: ἀλλήτως ἢ ἐπιβίβω ἢ πρὸς ἀκρίβειαν, μὴ ἐπιβίβω ἢ ἐπιχρηστικῶς ἢ τισὶν ἄλλαις ἐκδομαίαις ἐκκλησιαστικαῖς.

τὰ συμβόλαια, κατὰ τὰ νόμιμα ἢ ἐπιτακτικῶν. Hujus loci emendatio debetur codici F. U. keriano. Prius enim legebatur τὰ σύμβολα, quemadmodum legit etiam Nicephorus. Et Musculus quidem Græcam vocem in versione sua retinuit, ut interdum facere solet. Christophorus vero locum ita interpretatus est. Verum & insignia quæ, eadem Romano ritu præferbat. Hæc interpretatio jure merito displicuit Jacobo Gotsfredo in notis ad veterem orbis descriptionem, cap. 33. Sed ipse aliam offert expositionem multo pejorem. Hæc enim verba Sozomeni exponit de Jure Italico urbis Constantinopolitane, cujus mentio fit in lege unica, codice Theodosiano de jure Italico urbis Constantinopolitane. Porro jus illic Italicum urbis Constantinopolitane in eo situm fuisse existimat, ut alias civitates jure Italico donaret, & controversias, quæ inter illas ortæ essent, dijudicaret. Quo quidem nihil fingi potest absurdius. Quis enim credat, Constantinopolim jus habuisse donandi aliis civitatibus Juris Italici? Imperatorum erat donare Jus Italicum, ut constat ex plurimis legibus, quæ in digestis leguntur, titulo de censibus. Et ipsa urbs Constantinopolis Juris Italici beneficium accepit à Valente, ut constat ex lege unica supra citata. Jus autem illud nihil aliud erat quam immunitas tributorum, tam capitatis, quam soli, ut patet ex toto titulo de censibus. Argumenta vero quibus Gotsfredus opinionem suam stabilire conatus est, facile est refellere. Verba enim Juliani in epistolis, quas citat, de urbe Roma intelligenda sunt, quam βασιλιουσα καλεῖται appellat, non autem de Constantinopoli. Jam vero locus Harpocrationis & Helychii, nihil facit ad hunc locum. Nam σύμβολα de quibus illic loquitur Harpocratio & Helychius, longe aliud erant, quàm ea, de quibus hic agitur: pacta scilicet, quæ civitates inter se pactæ erant, constitutis formulis juxta quas jus sibi invicem præberent ac repeterent. Horum συμβόλων crebra fit mentio, tum apud Græcos Oratores, Isocratem, Demosthenem in Oratione de Halonneso, & contra Midiam; tum apud Historicos, Thucydidem, Polybium & Dionysium in excerptis legationum. Livius in lib. 39. vocat formulam juris exequendi, iis verbis. De injuriis, quas ultro citroque illatas querantur, quomodo inter eas gentes & Macedonas disceptetur, formulam juris exequendi constituendam esse. Et in lib. 41. Arcon Acheus ita loquitur: Nemo nova societatis aut novi fœderis, quo nos teneremur, conscribendi est auctor: sed committendum tantum juris præbendi repetendique sit. Veteres Latini istud etiam recuperationem vocabant, ut docet Festus iis verbis: Recuperatio est, ut ait Gallus & Livius, cum inter populum & reges, nati

Pag. 713.

B

C

D

tionesque & civitates peregrinas lex convenit, quomodo per recipere reddantur res recipere, & que privatas inter se persequantur. Plura de hoc more olim notavi ad Harpocratonis lexicon. Sed hæc nihil faciunt ad hunc Sozomeni locum, ut studiosus lector animadvertit. Quare amplector scripturam codicis Fuke-tiani, qui pro *συμβολα*, scriptum habet *συμβολα*. Hic igitur sensus est hujus loci; Urbem Constantinopolitanam in contractibus eodem Jure usam esse, quo utebatur Urbs Roma. Nam cum antea Byzantium perinde ac cætera municipia suis legibus uteretur, posteaquam Junior Roma vocata est, Jure ac legibus populi Romani uti cepit, & prerogativâ Quiritium frui.

οἱ πότι ἐξ αὐτοῦ. Vide Baronium ad annum Christi 379. ubi hanc illegitimam Maximi ordinationem describit ex Gregorii Nazianzeni Jambicis versibus. Et Gregorii quidem fides in dubium vocari non potest. Verum cum maximum habuerit adversarium, ea tantum attigit, quæ cause suæ favabant. Reliqua vero dicere prætermisit, quæ pro Maximi causa facerent. Quæ cum sint etiam à Baronio prætermissa, ea nos hoc loco supplere conabimur. Sciendum igitur est, Maximum Philosophum, cum à tribus Episcopis Aegyptiis, mandante Petro Alexandrino Episcopo ordinatus fuisset Episcopus Constantinopoli, litteras illico scripsisse ad Episcopos Italiæ, quibus ipsos de ordinatione sua certiores faceret; eisque adjunxisse litteras Petri Alexandrini, ut Alexandrinæ Ecclesiæ se communionem sociatum esse ostenderet. Episcopi igitur Italiæ, qui Aquileiæ ad Concilium congregati erant, lectis Maximi litteris, cum in communionem receperunt, præsertim cum Gregorium Nazianzenum non ritè, nec juxta regulas Ecclesiasticas Episcopum Constantinopoleos factum fuisse crederent. Quin & postea, cum Nectarius in Concilio Constantinopolitano ordinatus fuisset Episcopus ejusdem urbis, communionem ejus recularunt, scripseruntque ad Imperatorem Theodosium, ut Concilium Romæ fieret, in quo Nectarii & Maximi causa discerneretur. Docet hoc epistola quinta Episcoporum Italiæ ad Theodosium, quam edidit Jacobus Sirmundus, his verbis: *Namque in Concilio nuper, cum Maximus Episcopus, Alexandrina Ecclesia communionem manere secum, lectis Petri sancta memoria litteris prodidisset, ejusque intra privatas aedes, quia Ariani Basilicas adhuc tenebant, se creatum esse mandato. ritibus Episcopis ordinantibus, dilucida testificatione docuisset &c.* Sic enim legendus est locus ille, non ut hodie editus est corruptissimè *Secretum est mandatoribus Episcopis &c.* Baronius quidem Maximum à septem Episcopis Aegyptiis ordinatum esse scribit. Sed cum abunde refutavimus in notis ad librum 5. Historiæ Theodoriti capite 8. ubi nautas pro Episcopis à Baronio sumptos esse ostendimus. Initio quidem Damasus ordinationem Maximi improbat, ut constat ex duabus ejus epistolis ad Acholium Episcopum Thessalonicensem, quæ legun-

Atur in collectione Romana Lucæ Holsthenii. Postea tamen idem Damasus fuisse videtur Maximo. Neque enim Concilium Episcoporum Italiæ Maximum in communionem suscepisset, aut petiisset unquam ab Imperatore, ut Synodus Romæ fieret super ejus ordinatione, nisi ex consensu Damasi. Utrum vero Maximus in communionem receptus sit à Damaso, obscurum est. *ἡ δὲ ἑρμηνεία.* Scribendum est *ἡρμηνεία*, ut scribitur in lege tertia codice Theodosiano de fide Catholica, quam legem hic designat Sozomenus.

In Caput X.

ἡ μυστήρια ἡ καθάρσις. Sacramentum Ordinis, non eandem purgandi vim habet quam baptismus. Nam baptismus quidem remissionem tribuit peccatorum. Sola fide opus est, ut quis gratiam baptismi percipiat. Sic enim Christus ipse prædixit in Evangelio: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic salvus erit.* Ordo vero non tribuit remissionem delictorum. Itaque si quis peccatis onustus ad sacramentum Ordinis percipiendum accesserit, characterem quidem ipsum recipit sacramenti, Gratiam vero sacramenti non recipit propter obstaculum delictorum. Postea tamen si peccata per penitentiam remedium delata fuerint, character ille menti hominis impressus, gratiam in eo operatur, utpote obice jam remoto: Gratia autem sacerdotalis mentem jam peccatis vacuam, scientiâ præcipue ac sapientiâ instruit atque illustrat, qua is, qui ad Sacerdotium evectus est, instruere alios atque illustrare possit. Scio quidem Sacerdotio annexam esse potestatem dimittendi aliena peccata. Atque hoc sensu Sacerdotium vocari posse *καθάρσις ἢ μαρτυρίας*. Verum hoc in loco non agitur de alienorum criminum remissione, sed de purgatione ipsius Sacerdotis.

Pag. 761.

In Caput XI.

Διόδωρον ἢ παρῶν. Non Diodorum tantum & Acacium Episcopi Occidentales criminabantur, quod Flavianum superstitè Paulino ordinarant; verum etiam Nectarium Constantinopolitanum Episcopum ejus rei causâ infimulabant, quod ejus consensu ac consilio ordinatio illa facta esse diceretur. Itaque Occidentales ipsius Nectarii ordinationem tanquam vitio factam reprehendebant, ut videre est in epistola Concilii Italiæ ad Imperatorem Theodosium.

ἡ ἐκείνη αὐτοῖς τοῖς ἑρμηνείας. Intelligit, ut opinor, Epistolam quintam Episcoporum Italiæ, cuius supra mentionem feci. In qua epistola Episcopi de eare sic loquuntur. *Scripseramus dudum, ut quoniam Antiochena civitas duos haberet Episcopos, Paulinum atque Melitium, quos fidei concinere putabamus, aut inter ipsos pax & concordia salvo ordine Ecclesiastico conveniret; aut certe si quis eorum altero superstitè decessisset, nulla subrogatio in defuncti locum superstitè altero gigneretur &c.* Intelligunt Episcopi Italia Epistolam secundam Aquilejensis Concilii editam à Jacobo Sirmundo: in qua Patres Aquilejensis

T 16j

Concilii Theodosium ita alloquuntur. *Oblatas pietati vestrae opinamur preces nostras, quibus juxta partium factum poposcimus, ut altero decedente, penes superstitem Ecclesia permanerent.* Ubi obiter monito scribendum videtur, *juxta partium pactum.* Intelligit enim jusjurandum, quo Flavienus & reliqui, qui Antiocheno Episcopatum ambire posse videbantur, sese obstringerant.

In Caput XII.

Προσβάλλει ἀντ' αὐτῶν. In Euketiano codice superscriptum est ἀπ' αὐτῶν. Quod licet corruptum sit, viam tamen nobis monstravit ad veram hujus loci emendationem. Sic igitur scribendus est hic locus, προσβάλλει ἀντ' αὐτῶν εἰς τὸ ἀπακτίον ἰδέειν &c.

ὁ ἡ βασιλεὺς νομοθετοῦν. Intelligit Sozomenus legem sextam, septimam & sequentes, quæ habentur in codice Theodosiano titulo de hæreticis.

τὸς ἡ, ἀτιμῶς ἡ. Manichæos intelligit. Hi enim præ cæteris infames esse jubentur: ita ut nec testamenti faciendi, nec ex testamento capiendi illam habeant facultatem, ut ait lex septima codice citato.

In Caput XIII.

Κρατεῖν πλὴν πρὸς τὸν ἡ δὲ ἀελμύη. Certe Valentinianus Junior iis, qui Ariminensis Concilii fidem sequerentur, colligendi in Ecclesiis de derat potestatem. Exstat lex ipsa in codice Theodosiano; titulo de fide Catholica, quæ sic habet: *Damus copiam colligendi iis, qui secundum ea sentiunt, quæ iensporibus diva memoria Constantii, sacerdotibus convocatis ex omni orbe Romano, expositaque fide ab his ipsis, qui dissentire non sciuntur, Ariminensi Concilio, Constantinopolitano etiam confirmata, in æternum mansura decreta sunt.* Conveniendi etiam, quibus iustissimus patrescat arbitrium: scituris his, qui sibi tantum existimant colligendi copiam contributam, quod si turbulentum quippiam contra nostræ tranquillitatis præcepta faciendum esse putaverint, ut seditionis auctores pacisque turbata & lesa etiam majestatis, capite vel sanguine sint supplicia luituri &c. Datum 10. Kalend. Febr. Mediolani. Honorio nob. Puerio & Evodio Coss. Mirari fatis non possum, qua ratione factum sit, ut supradicta lex in codicem Theodosianum itreplerit, quæ manifeste Arianis favet.

τοῖα κρατεῖν πλὴν ἡ χειρὸς ἡ βουλῆς. In codice Euketiano ad marginem emendatum est eadem manu ἡ βουλῆς, quod magis placet.

ῥησιβολον ἡ ἐπὶ τοῖς χαρμυατικῶν ἡ δὲ βερρῆς. Hæc ex Rufini libro undecimo Historiæ Ecclesiasticæ descripsit Sozomenus. Ex quo discimus Benivolom hunc (sic enim in manuscriptis Rufini codicibus scribitur hoc nomen) fuisse magistrum memoriæ, cui Justina Augusta præcepit, ut legem pro Ariminensis fidei assertoribus diceret. Ejusdem Benivoli meminit etiam Gaudentius Brixianus, ut jam dudum observatum est à

Baronio ad annum Christi 386. quò Honorius & Evodius Consules fuere. Porro notandus est hoc loco error Sozomeni, qui hæc omnia à Justina facta esse dicit ante mortem Gratiani Augusti, quæ contigit anno Christi 383. Merobaudæ & Saturnino Coss. Atqui supradicta lex Valentiniani Junioris, quam Justina dictari iussit, lata est anno Christi 386. ut supra vidimus. Adde quod nunquam Justina Arianis Ecclesiis tradere aula esset superstiti Gratiano, quem Christianissimum Principem fuisse, & Ambrosio maximè fuisse constat.

ἡ ἐναίτια τῶν νόμων βασιλεὺς ἀνομίη. Certe ad calcem legis hæc habetur comminatio. *Manente nihilominus eos supplicio, qui contra hanc dispositionem nostram obrepiverint, aut elanculo supplicare tentaverint.* Quæ verba cum superius omissa sint à nobis, hæc consultò retulimus, quia Sozomenus noster ad ea respexit & interpretes sensum ejus haudquaquam ceperunt.

In Caput XIV.

Καὶ ὡς ἐπιπρομύητοι. Scribendum est procul dubio diductis vocibus ἐπιπρομύητοι, quomodo etiam Savilius in suo codice emendavit.

ἐπιπρομύητοι. Hic quoque separanda sunt vocabula hoc modo: ἐπιπρομύητοι &c. Quam scripturam in versione mea sum secutus. Vulgata certe lætio ferri non potest. Neque enim bello jam finito, Theodosius posthæc Gratianum ultus est. Sed in ipso bello eadem Gratiani vindicavit, sumpto de Maximo interfectore Gratiani supplicio.

In Caput XV.

Πρὸς ἡ τὸ ἀλυσίς, ἡ τὸ ἀδύνη. Non dubito quin scribendum sit ἀπὸς ἡ τὸ ἀλυσίς, quam scripturam in versione mea sum secutus. Nam in vulgata lectione nullus est sensus.

ἰναγείον ἡ ὑπαρχῆ. Hic Evagrius Præfatus Augustalis fuit Tatiano & Simmacho Coss. anno Christi 391. eodemque anno Romanus Comes rei militaris fuit per Ægyptum, ut docet lex undecima codice Theodosiano de paganis, sacrificiis & templis. Ejusdem Evagrii & Romani meminit Eunapius in vita Ædelli Sophistæ. Ubi tamen ἐπιπρομύητος scribitur pro ἰναγείον.

τὸς ἡ ἀνελόντες συζώμας τυχόν. Notanda sunt verba Rufini, ex quo ista desumpsit Sozomenus. *Ille, qui ingenua mentis clementiæ errantes mallet emendare quam perdere, rescribit illorum quidem vindictam, quos ante aras sanguis effusus martyres effecit, non esse poscendam: in quibus dolorem interitus superaverit gloria meritum.* Idem sentit quoque beatus Augustinus, martyrum eadem gladio vindicandam non esse, ne passiones servorum Dei, quæ debent esse in Ecclesia gloriosa, inimicorum sanguine debonestentur. Verba ejus hæc sunt in epistola 158. ad Marcellinum. Ubi addit etiam in causa clericorum Ananensium, qui occisi à Gentilibus, ut martyres colebantur, Imperatorem rogatum, ne illi, qui eos occiderant & capti jam tenebantur, pœna simili punirentur, facillè id concessisse. Ejusdem moris

illustre exemplum habes infra in cap. 15. ubi agit de cæde Marcelli Episcopi Apamenorum.

Pag. 725.

ὁ δὲ ἐλύμπετο. Quæ sequuntur, auditione tantum se accepisse testatur Sozomenus. Certe non leguntur apud Rufinum, ex quo reliqua mutatus est Sozomenus, quæ habet de Olympio Philosopho, sive Olympo, ut vocat Rufinus & Suidas in voce Ὀλυμπος. Ubi luculentum affert fragmentum de hoc Olympo ex Historia Romana Eunapii Sardiani, ut ex stylo conjicere licet.

Ὀλυμπος, inquit, ἀδελφός Ἰσχυρίωνος· ὁ δὲ ἔκαστος τῆς κλικίας εἰς ἀλλήλους ἀπέστασεν ἐπὶ τῶν θεοπρασιῶν τὸ ἄρπασθόν. Scribendum omnino est τινὰ τῶν ἱερολυποῦκων. Scribendum omnino est τινὰς. Sequitur enim ἑσπερὶ σμικροῦ ἐμφορῆς. Quanquam in Fuketiano codice scriptum invenni ἐμφορῆς, mendosè ut apparet. Mox scribendum est proculdubio ἐκ τῶν ἀρχαίων τῶν λῆθων. Quod confirmat Socrates in cap. 17. lib. 5. Uterque porro hæc de crucis signo inter Hieroglyphicas litteras reperto, hausisse videtur ex Rufino. Rufinus tamen aperte non dicit, repertum tunc esse crucis signum inter illas sacras litteras, cum Serapidistemplum destrueretur; sed id tantum habet in cap. 29. Quod cum factum fuisse his qui superfuerant ex Paganis viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibi met antiquius commendatâ venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominice Crucis, inter illas, quas dicunt ἱερατικὰς, idest, Sacerdotales litteras, habere Ἀγύπτου dicuntur, voluit unum ex cæteris litterarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cujus littera seu vocabuli hæc esse interpretationem: vita ventura. Porro hæc Sacerdotales litteræ apud Canopum docebantur à Sacerdotibus, ut scribit idem Rufinus in cap. 26.

ἄροπαλι. Hunc locum correxi ex codice Fuketiano, in quo scriptum est ἀροπαλι. Hujus urbis meminit Hieronymus in libro de locis Hebraicis ita scribens. Moab ab uno filiorum Loth, qui vocabatur Moab, civitas Arabia, quæ nunc Arcopolis dicitur, sic vocata est, cujus & supra meminimus. Idem habet Eusebius Pamphilus in libro de locis quem edidit Bonferrius. Meminit etiam hujus oppidi Hieronymus in caput 15. Eusebius his verbis. Ἀνάτοι quendam Arcopolitem; sed & omnis civitas testis est, motu terra magno in mea infantia, quando totius orbis litæ transgressa sunt maria, eadem nocte muros illius corruisse. Erat autem in hac urbe præsidium Equitum Maurorum Illyricianorum, ut docet noticia Imperii Romani.

In Caput XVI.

Pag. 726

Ἐν τῷ ἑξακταίῳ. Epiphanius Scholasticus hunc locum ita vertit: Quæ vero confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acquirunt. Christophorionus vero sic interpretatus est: Et ad impetrandam veniam peccata confiteri necessarium sit. Quam versionem sequutus est etiam Bellarminus. Musculus vero Epiphanius versionem sequutus, sic transtulit: Et illis, qui peccata sua confiteri detrahant, delicta, ut credibile est, aggravantur. Verum hæc Epiphanius & Musculi

A interpretatio ferri non potest, quippe quæ sit contra mentem Sozomeni. Sic enim interpretantur, quasi præci illi Ecclesiæ Sacerdotes initio decreverint, ut fideles peccata sua palam velut in theatro cunctis astantibus, confiterentur. At qui plane contrarium dicit Sozomenus, idque jure merito. Nunquam enim Ecclesia, utpote bona ac prudens mater, hujusmodi quippiam filiis suis imperavit, restat ergo interpretatio Christophorionis, haud penitus reprehendenda. Illud tamen probare non possum, quod verba illa ἐν τῷ ἑξακταίῳ vertit ad impetrandam veniam: Cum potius ita vertere debuisset, in deprecando, vel in petenda venia. Idem tamen utrobique sensus est.

ἔπειτα φορτικόν. Assentior Christophoriono & Savilio, qui post vocem ἔπειτα subdistinctionem apposuerunt. Nam nisi ita distinguamus, nullus esse poterit hujus loci sensus. Quod cum non vidisset Nicephorus, hunc Sozomeni locum interpolavit hoc modo: ἡμῶν ἡ τῆς ἐκείνης ἐκείνης κληρονομήσει τὸ πλῆμμιλῆν, συζητήσωμεν ἐπὶ τῶν θεῶν μετὰ μὲν ἀναλόγῳ ἡμετέροις τῷ ἑξακταίῳ τὸ λοιπὸν καὶ σωμολογεῖν τὸ ἀμάρτυμα &c. Quæ Langus ita vertit: Nos autem qui per transgressionem peccandi hereditatem advenimus, peccatorum veniam eis concedere Deus iussit, qui legitima & convenienti penitentia usi, deinceps simul peccatum & averfantur & consentunt.

εἰσπραξαμένους. Scribendum est proculdubio εἰσπραξαμένους.

ἐν τῷ κατὰ δόξιν ἐκκλησιαίς. Ex hoc loco colligitur, existimasse Sozomenum, in Occidentalis Imperii partibus usu receptum fuisse, ut Presbyter quidam ab Episcopo constitutus præset penitentibus. Hunc enim morem permansisse ait in Occidente, etiam post constitutionem Nestarii. Nusquam tamen, quod quidem sciam, hujus Presbyteri fientio, nec in Conciliis & Canonibus, nec in libris aut epistolis Ecclesiasticorum scriptorum, qui in Occidente olim vixerunt; nec in vitis Episcoporum, aliisve antiquitatis monumentis. Sed & quod Sozomenus subjicit de urbe Roma, contrarium videtur ostendere. Illic enim non Presbyter ab Episcopo constitutus, sed Episcopus ipse penitentium curam gerebat, ut testatur ipse Sozomenus; eisque tempus præscribebat, quo penitentiam agere deberent, & orationem pro illis faciebat, teste ibidem Sozomeno. Nullus ergo penitentiariorum Presbyter tunc erat in Ecclesia Romana: Idque adhuc apertius declarat Sozomenus paulo infra. Postquam enim ritum Ecclesiæ Romanæ exposuit, qui ætate ipsius adhuc perleverabat, hæc subjungit: τὸ δὲ μὲν ἀρχαῖον ἐστὶν ἡμετέροις ἰσχυρῶς ἀρετὴ καὶ εἰς ἡμᾶς φυλάττεται· ἐν ἡ τῆς ἐν κατὰ ἀντιοχίαν ἐκκλησίας δὲ ἐπὶ τῶν μετὰ τὸν τῆς ἀρχαίων τῶν ἀρχαίων &c. Eadem etiam consuetudo in Mediolanensi Ecclesia fuisse videtur, ut scilicet Episcopus per se ipse penitentiariorum ritum omnem administraret. Certe Paulinus in vita B. Ambrosii id testatur, ita scribens. Erat enim gaudens cum gaudens & flens cum flentibus. Siquidem quotiescunque aliquis ille ob percipiendam penitentiam

lapis suos (in manuscripto lapsum suum) confessus esset, ita stebat, ut & illum stare compelleret. Videbatur enim sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum quas illi confitebantur, nulli nisi domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur.

Pag. 727

ἐκ δὲ τῶν ὁ τόπος. Hieronymus in Epitaphio Fabiola. *Quis hoc crederet, inquit, ut post mortem secundi viri, ad semetipsam reversa, saccum indueret; ut errorem publice faceretur; & in basilica Laterani, qui quondam Casariano truncatus est gladio, staret in ordine penitentium, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus.*

διούιος ἐν τῷ ἐδάφει αὐτῆς. Hic morerat Ecclesie Romanæ, ut Episcopus sese humi prosterneret coram penitentibus, tunc cum penitentiam dabat. Postea vero, quando eos reconciliabat, similiter se prosternebat, ut docet ordo Romanus in cena Domini. Qui liber licet multo recentior sit quam Sozomenus, plurima tamen servat vestigia antiquitatis illius, quam refert Sozomenus. Primo enim quod ait Sozomenus Episcopum ex adverso penitentium occurrere, id dilerte dicit ordo Romanus his verbis. *Tunc egreditur penitens de loco, ubi penitentiam gessit, ut gremio presertetur Ecclesia. Sedente autem Pontifice proforibus Ecclesia, penitentibus in atrio Ecclesia eminus cum Archidiacono iussu illius prestolantibus: antequam eos offerat, postulat Archidiaconus his verbis Ubi obiter notabis, singulos penitentes scorsum domi penitentiam egisse, id quod etiam a Sozomeno hic dicitur. De gemitu quoque totius Ecclesie ita scribit ordo Romanus. *Hic ergo dum ad penitudinis actionem tantis excitatur exemplis, sub conspectu ingemiscens Ecclesia, Venerabilis pontifex protestatur & dicit: iniquitates meas ego cognosco &c.**

σω ἡλοουνη. Magis placet scriptura codicis Fuketiani, σωμολογοει &c. Decesse tamen videtur particula conjunctiva.

δὲ γὰρ πῶς τιμωρίαν τῆς ἀμαρτίας ἀνίη. In codice Fuketiano post vocem τιμωρίαν, apposta est virgula. Eandem quoque interpunctionem confirmat Nicephorus in libro duodecimo cap. 28.

Pag. 728

νεμοθετησάτω γυναικας. Intelligit legem 27. codicis Theodosiani de Episcopis & Clericis, quæ sic habet: *Nulla nisi emensis sexaginta annis, cui votiva domi proles sit, secundum præceptum Apostoli ad diaconissarum consortium transferatur &c.*

τὰς δὲ κειρομένης. Verba legis hæc sunt. *Femina, quæ crimem suum contra divinas humanasque leges instrumtu persuasa professionis absceiderint, ad Ecclesia foribus arceantur: non illis fas sit sacrata adire Mystera &c. Adeo ut Episcopus tonso capite feminam si introire permisserit, dejectus loco, etiam ipse cum huiusmodi contuberniis arceatur: ac non modo si fieri suaferit, verum etiam si hoc ab aliquibus exigi, factum denique esse quacunque ratione compererit, nihil sibi intellegat optulari. Porro notabit studiosus lector,*

A hæc ab Imperatore statuta esse post decretum Concilii Gangrensis cap. 17.

In Caput XVII.

Ἐπιφροειαν Φυλιῶν ἑνομιου κατεδίκασεν. In codice Fuketiano scriptum est *ενομοία*, male, ut opinor. Porto Eunomius non Constantinopoli, ut scribit Sozomenus, sed Chalcedone degebat, tunc cum a Theodosio missus est in exilium. Missus est autem in oppidum Mæcia ad Danubium situm, quod Græci ἀλμοειδα, Latini vero Salmuridem vocant, propter aspirationem, quæ est in Græco vocabulo. Sic enim Salmuridestum dicunt & similia plurima. A Salmuride Eunomius postea translatus est Cæsaream Cappadociae, quemadmodum scribit Philostorgius, & ex eo Nicephorus.

εὐψυχίου. Euplychium hunc vocat Nicephorus Callistus in libro 12. cap. 30.

εἰ δὲ ἴσοι δὲ γὰρ ἐξ ἑμῶν. In codice Fuketiano scriptum inveni *δὲ γὰρ ἐξ ἑμῶν*. Vulgata tamen lectio sanior videtur: quam confirmat etiam Nicephorus.

εἰ δὲ ἴσοι ἐν αὐτοῖς. Mallem scribere καίπερ ἑμῶν ἐν αὐτοῖς &c.

πληθῶς. Hic est, qui cum Monaxio Consul fuit anno Natalis Domini 419. Nescio an idem ille sit, de quo Marcellinus Comes in Chronico, anno Christi 418. ita scribit: *Plintha Comes*

idemque rebellio, apud Palaestinam Provinciam deletus est. Quomodo enim Consul esse potuit anno 419, si superiore anno deletus fuerat atque oppressus. Aut igitur dicendum est, Plintham illum, qui in Palaestina res novas molitus est anno 418. diversum esse à Plintha Consule: aut Marcellinum defectionem ejus perpetam retulisse anno Christi 418. Nisi forte dicamus, Plintham rebellasse quidem in Palaestina anno Christi 418. victumque esse à ducibus Theodosii. Sed cum vires iterum collegisset, pacem cum eo factam, & Consulatus honorem ei delatum esse à principe. Atque hanc sententiam verioram puto.

In Caput XVIII.

Ἐξέτεν ἀμαρτίας ἰουδαίου. Scribendum est *ἐξέτεν*, ut apparet.

ἀνὲς ἰεροσολίμου. Immo Anatolius apud Eusebium in libro septimo Historie Ecclesiasticae cap. 32.

μή ποτε τῶσαν φαίντων. Scribendum puto *μή ποτε τῶσαν* &c. Id est, nondum novis frugibus visis &c. At *μή ποτε* eundem sensum non habet, sed significat *nunquam*.

συμβάτω πῶς ἀρχομένου. Codex Fuketianus scriptum habet *συμβάτω* levi discrimine. Apud Nicephorum autem legitur *συμβάτω*.

ἡμερῶν τετρακοσίων. Jacobus Usserius in dissertatione de anno solari Macedonum & Asianorum, cap. 2. Sozomenum falli scribit. Montanistas enim Asianorum mensibus usos esse contendit, quorum alii triginta dies habebant, alii unum amplius diem.

αφθ

ἐπὶ ὀνεία καλαστῶν ἀπελλίων. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἐπὶ ὀνεία. Sic enim vertit: *Et inchoare primum ab æquinoctio vernali, quod est secundum Romanos octavo Kalend. Aprilis.* Nicephorus tamen nihil mutat.

τετακοσίω ἐξήκοστῃ. Jacobus Usserius in loco supra citato jampridem monuit addendum esse vocabulum ἑβδῆ: & hunc errorem non Sozomeni esse, sed Librariorum, qui eam vocem omiserint. Certe Nicephorus in libro 12. hunc Sozomeni locum describens, vocem ἑβδῆ habet. Sed & Epilogismus dierum Ὁκταῆτερις satis indicat, vocem πέντε hic necessario addendam esse.

πῶ ἐπὶ ἐκτῶ ἐιδῶν ἀπελλίων. Hic quoque errasse Sozomenum affirmat Jacobus Usserius, quod 14. diem mensis Paschalis Montanistarum comparaverit cum die octavo Idus Aprilis. Septimam enim Idus Aprilis dicere potius debuerat. Nam 14. dies mensis Paschalis Montanistarum, erat 14. mensis septimi Asianorum, ut docet Auctor Paschalis Homilia editus inter Opera Joannis Chrysostomi, quem ibidem citat Usserius. *τῆς ἀριστοῦ καὶ ἐκτῶ μιλῶς ἑβδῆ ἡμέρας Φυλατῆς, τῆς ἑβδῆ μιλῶς ἑβδῆ μὲν κατ' ἀστανδῶν, ἢ τῆς ἀριστοῦ δεκάτου ἢ οὐδέκατου.* Porro Montanistæ sero mihi videntur hanc Paschalis mensis methodum usurpasse. Initio enim Pascha eodem modo, quo reliqui Catholici celebrabant, quemadmodum docet Tertullianus in libro de jejunii cap. 14. his verbis: *Cur Pascha celebramus annuo circulo, mense primo? Cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? Cur stationibus quartam & sextam Sabbati dicamus, & jejunii parasceven. Quanquam & vos Sabbatum continuatis; si quando, nunquam nisi in Pascha jejunandum &c.* Ubi vides Tertullianum diserte testari, Montanistas perinde ac Catholicos Pascha celebrasse mense primo; & Parasceven, id est sextam feriam magnæ Hebdomadis, simul cum illis jejunasse; & a Pascha ad Pentecosten nulla habuisse jejunia. Certe si Montanistæ jam tum in Paschali festo eam methodum usurpassent quæ hic refert Sozomenus, non semper Pascha celebrassent mense primo. Septimus enim dies Aprilis non semper incidit in mensem primum.

συμδραμαίον ἡμέραν. Assentior Jacobo Usserio, qui post hæc verba distinctionem finalem apponit: statimque supplet has voces, *εἰ ἢ μὴ, ἐπὶ τῇ ἐχομίνῃ &c.* Quod confirmat Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatio ne ejus apparet. Sic enim vertit. *Secundum quam semper celebrant Pascha, si contingat etiam concurrere Resurrectionis, id est dominicum diem, alioquin dominica superveniente celebrant.* At Nicephorus, eumque secuti Musculus & Christophorsonus, post voces illas τὸ πᾶσα ἀζυσιν, punctum adscribunt. Statimque legunt εἰ ἢ συμδραμῶν & reliqua, ut habent vulgata editiones. Verum hæc lectio atque distinctio ferri omnino non potest. Cur enim Montanistæ quoties dies Dominica concurrebat cum die octavo Idus Aprilis, sequentem Dominicam expectassent, siquidem eo die Pascha desinebant. Apparet igitur Montanistas nunquam Pascha celebrare voluisse, nisi die Dominico. Proinde fallum erit, quod ait Sozomenus, eos

A semper Pascha celebrasse octavo Idus Aprilis. Ex quibus necessario conficitur fallam esse Scripturam Nicephori; & hunc locum ita scribi debere, utab Usserio emendatus est. Porro ut argumentationis nostræ vis clarius eluceat, ita concipiebet. Aut die Dominico Pascha celebrarunt Montanistæ, aut non. Si die Dominico, falsa scriptura Nicephori & Christophorsoni, quæ dicit Montanistas octavo Idus Aprilis semper Pascha celebrasse. Si vero non celebrarunt die Dominico; cur quoties dies octavus Idus Aprilis in diem Dominicum inciderat, sequentem Dominicam expectabant. Si enim nullam diei Dominicæ rationem habebant, illam denuo expectare minime debuerunt.

In Caput XIX.

ἀπαξ ἐν ἴσῳ. Reprehendit hoc Baronius ad annum Christi 384. num. 28. Verum argumenta, quibus id probare nititur, parum firma mihi videntur. Proinde auctoritatem Sozomeni hic sequi malim, maxime cum Cassiodorus ejus verba retulerit in Historia tripartita. Qui profecto nunquam id fecisset, nisi hunc morem vetustum fuisse scisset Ecclesiæ Romanæ, ut in ea semel tantum Alleluja caneretur, die scilicet Paschæ.

ἡ ἀπολλοῦς ἡμεῶν ὄρεον. Antiqui per vota sua jurare consueverant. Ita Julianus cum exercitum alloqueretur, jurare solebat: *Sic sub jugum mitteret Persas: ita quassatum recrearet orbem Romanum*, ut scribit Ammianus Marcellinus in lib. 25. pag. 270. Ad quem locum, vide, si placet, quæ adnotavi. Ex his porro intelligendus est locus Joannis Chrysostomi in Homilia 20. ad populum Antiochenum, ubi Theodosium Imper. sic loquentem inducit. *Ἐγὼ εὐχῆς μοι διλωκεῖς ἐργον λαῶν, πῶ ὀδλιν ἐκείνῳ ἰδεῖν, καὶ τῶν τοιούτων ὄρεον ἄρῃς ἀνάστα.* Nec aliter interpretari soleo locum Senecæ in lib. 2. de Clementia, ubi vocem illam Neronis, *Vellem nescire literas*, tantopere laudat. *O vocem, inquit, in concionem omnium mortalium mittendam; in cuius verba omnes principes regesque juramentum faciunt: Quod quidem nec Muretus nec Liplius intellexerunt. Optat Seneca, ut ex iis Neronis verbis juramentum Principes faciant hoc modo. Ita velim nescire literas, sic vellem mea manu damnatum neminem.*

ἕτε ἢ ὁ ἐπίσκοπος. Mirum est, quod hic ait Sozomenus, Romæ nec Episcopum, nec alium quemquam, in Ecclesia sermonem habuisse ad populum. Nec est quod quis suspicetur, hic Sozomenum falli. Nam Cassiodorus, qui Romæ vixerat & Romanam Ecclesiam frequentaverat hunc morem Ecclesiæ Romanæ retulit in Historia sua tripartita. Quod proculdubio facturus non erat, si id falsum esse comperisset. Existant quidem Sermones Leonis Papæ, quos Romæ habuit ad populum. Verum id recentius est Sozomeno. Nec ante Leonem Papam sermones ullius Romani Pontificis ad populum habitos proferri posse existimo. Objiciet fortasse aliquis sermonem Liberii Papæ, quem habuit Romæ in Ecclesia B. Petri, die Natalis Dominici, præsentem Bononiensi Episcopo, ad Marcellinam Sororem Ambrosii & alias Virgines, quæ tunc virginita-

Pag. 734

tem in Ecclesia profitebantur. Quem tractatum Ambrosius totum descripsit in lib. 3. de velandis Virginibus. Sed responderi potest, hunc Liberii sermonem non fuisse ad populum, sed exhortationem duntaxat, & alloquutionem ad Marcellinam Virginem. Atqui Sozomenus hoc loco de sermonibus loquitur, qui fiebant ad populum inter Misarum solennia, quas Græci ἱμνῶν vocant. Certè verbum διδάσκον proprie de iis sermonibus dicitur. Præterea etsi concedamus sermonem tunc à Liberio habitum esse; Nihil hoc facit adversus Sozomenum. Id enim extra ordinem factum est à Liberio in gratiam Marcellinæ. Sozomenus vero loquitur de more recepto atque usitato in Ecclesia Romana.

Pag. 735. κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἡμέραν τῆς ἀναστασιῶν. Nicephorus Callistus in lib. 12. cap. 34. hunc morem adhuc sua ætate mansisse scribit. Addit præterea, non solum die Paschæ, sed etiam in principio anni, id est Kalendis Januarii, ut opinor, Patriarcham Constantinopolitanum Evangelium in Ecclesia legere solitum: atque hanc lectionem dupliciter fieri. Quantum enim recitat Episcopus, tantundem subinde recitari à Diacono. Hujus autem rei plures causas ibidem affert Nicephorus, quas studiosus Lector illic inveniet.

κατὰ τὴν αὐτὴν καίρῳ. Supplenda mihi videtur particula hoc modo, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν καίρῳ. Duplicem enim notat differentiam, quod neque eadem essent ubique preces & lectiones; neque eodem tempore fierent apud omnes.

τὴν ἢ τὴν ὡς δόξα αὐτῶν. In codice Fuketiano scriptum est τὴν ἢ τὴν. Rectius, ut opinor, Nicephorus vero eam vocem prætermisit, ut superfluum.

ἐξ ἰουδαίου. In codice Fuketiano scriptum invenit ἰουδαίου, quod magis placet. Porro post vocem ἰουδῶν, idem codex virgulam habet appositam. Ego punctum mallem adscribere.

In Capite XX.

Pag. 736. Νίμϕαις. Vide titulum in codice Theodosiano de paganis, sacrificiis & templis.

Pag. 737. καὶ λείψυς μίϕου ἕσαν. Postrema vox delenda est, quam nec Nicephorus nec Epiphanius agnoscit, nec Mulvulus in versione sua retinuit. At Suffridus, qui hunc Sozomeni Librum interpretatus est, pessime hunc locum vertit hoc modo: *Munc & Alexandropolim, qua Libya erat portio, flavium inundaret.*

ἔξῃρονεν. Epiphanius Scholasticus vertit, *Evannisset.* Verba ejus sunt, *Tum vero ferunt paganos Alexandrinos in theatro clamasse, quod velut senex & delirus evannisset Nilus.* Langus vero Interpres Nicephori vertit *postremum eminxisset.*

In Capite XXI.

ἡ ἰουδαίου τὸ βασιλεὺς κεφαλῆ. Valentiniano IV. & Neoterio Coll. id factum esse ait Prosper in Chronico. Verum auctor Chronici Alexandrini id refert anno sequente, Tatiano & Symmacho Coll. mense peritio, ante diem 12. Kal. Martias. Idem tamen auctor diu postea, principatu Marciani Augusti, Vincomalo & Opilione Coss.

ita scribit. *Hic Coss. regnante Valentiniano & Marciano Augustis, mense peritio, 12. Kal. Martias, mæda Hebdomade juniorum, anno Symmachonum 763. Antiochenorum 501. & 425. ex quo Joannes Baptistæ capite truncatus fuerat, sacrum ejus caput in Emesena urbe reperitum est.* Quis est, qui non miretur hanc Scriptorum discrepantiam? Postrema quidem hæc narratio nititur auctoritate Marcelli cujusdam Archimandrita, qui relationem Græcè scripsit de inventione capitis Joannis Baptistæ, quam ex Græco in Latinum sermonem transtulit Dionysius Exiguus. Huic posteriori inventioni ad stipulatur gravis auctor ac diligens, Marcellinus Comes in Chronico, qui

supradictis Coss. Vincomalo & Opilione, ita scribit: *Hoc igitur venerabile caput sub Urano memorata Episcopo civitatis, per præfatum Marcellum Presbyterum constat inventum Vincomalo & Opilione Coss. mense Februario &c.*

εἰπεῖν ἢ αὐτῇ δίδον. Pessime hunc locum verterunt Interpretes, qui vocabulum αὐτῇ referri putarunt ad Virginem illam, cum tamen referatur ad κεφαλῆς, id est caput Joannis Baptistæ quod servabat Virgo, illa, & cui tanquam famula ministrabat. Hic est sensus hujus loci, quem Nicephorus optime expressit in cap. 49. lib. 12.

ἢ ἡ γένεσις δὲ. Scribendum est ἡ γένεσις, Pag. 738. quemadmodum legit Nicephorus.

αὐτῆ ταῦτα ἱερομέν. Hunc locum correxi Pag. 739

codice Fuketiano, in quo scriptum est αὐτῆ ταῦτα ἱερομέν. accentu in antepenultima. Id est, *sacra faciens iuxta arcam illam.* Mos enim semper fuit apud Christianos, ut Sanctorum reliquias, repositas haberent sub altari, in quo sacrificium Missæ peragebatur. Itaque pro αὐτῆ, posset scribi ὑπὲρ. At Nicephorus scriptum habet αὐτῆ ταῦτα ἱερομέν. pessime. Paulo post ubi legitur καὶ παῖδα καὶ λιπῶν, delenda est conjunctio, quam nec Nicephorus agnoscit.

In Capite XXII.

Ἐπιχορηγῶντα τισὶν ἢ δίδον. Duæ postremæ voces delunt in codice Fuketiano, nec videntur admodum necessariæ.

καὶ δὲ μεγαλόφυχα. Scribendum est proculdubio καὶ δὲ ἰόν μεγαλόφυχα. & διακρίσιν ὑπερβαλέως. Quam emendationem confirmat Nicephorus in cap. 39. lib. 12. Sic enim habet, τὴν μεγαλόφυχα & τὴν δὲ διακρίσιν ἀεὶ & τὴν δὲ ἰόν ὑπερβαλέως πατέρα.

οἱ παρῆλθεν εἰς ἀνδράς. Mallem scribere οὐκ ἦλθεν.

Φλαβιανός. Hæc ex Rufini libro 11. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 33. iumpsit Sozomenus. Cæterum de hoc Flaviano multa notavi ad lib. 27. Ammiani Marcellini. Ejusdem Flaviani Præf. c. 1. Præf. meminit Paulinus in vita Beati Ambrosii.

καὶ τὰς σφῆρας τὰς ἰταλίας πόλεις. In codice Fuketiano scriptum est τὰς σφῆρας τῆ ἰταλίας &c. Nicephorus quoque habet τὰς ἐν ἰταλία πόλεις. Melius tamen scriberetur τὰς σφῆρας τῆς ἰταλίας πόλεις. Nam Alpes Juliæ, quasi munimenta quædam ac propugnacula, Italiam defendunt.

μετὰ μᾶλλον τὸ βίον. Apparet scribendum esse μετὰ μᾶλλον.

In Caput XXXIII.

ἐν τῷ αὐτῷ. Fallitur hoc loco Sozomenus, qui seditionem Antiochenam in id tempus contulit, quo Theodosius expeditionem paravit adversus Eugenium Tyrannum. Idem quoque scribit Theodoritus in Historia Ecclesiastica. Verum Baronius utriusque scriptoris errorem jamdudum observavit, & hanc seditionem anno Christi 388. contigisse docuit, partim ex Zosimo, partim ex Ambrosii Epistola ad Theodosium. Idem etiam ex Libanio colligitur, qui in oratione ad Ellebicum, hic autem iudex missus fuit ad vindicandum facinus Antiochenorum: hanc causam fuisse dicit seditionis, quod Imperator cum pecuniis opus haberet, quas militibus suis donaret in decennialibus Imperii sui, & Arcadii filii quinquennialibus, magnam auri vim indixerat curiæ Antiochenis. Porro decennialia Theodosii contigerant anno Christi 388. Theodosio ipso iterum & Cynegio Coss. Id ipsum colligere est ex oratione ejusdem Libanii ad Theodosium Imperatorem de reconciliatione. Ibi enim Libanius inter alia exempla Imperatoria Clementiæ, proponit exemplum Valentiani Junioris, qui cum à Romanis Maximo tyranno adulantibus, re ac verbis graviter læsus fuisset, extincto postea Maximo, urbi pepercit. Quod quidem exemplum iterum affert in oratione ad Theodosium post reconciliationem. Ex quo apparet, seditionem illam 388. Christi anno contigisse, post eandem Maximi tyranni. Qui eo anno oppressus est, die 5. Kalendas Augusti, ut docet Idatius in Fastis.

Pag. 741 δαιμόνων ὀνηλώ. Hunc locum præclare mihi videor restituisse. Nam cum in codice Fuketiano scriptum invenissem δαιμόνων ὀνηλώ, totum locum ita emendandum putavi: ἦτοι τίς ἀλάστορας δαιμόνων, ἢ ὀνηλώ, πῶς ἄσιν ἄσιν ἄσιν. Emendationem nostram confirmat Nicephorus, qui ita diserte scriptum habet ut conjeceram, quemadmodum videre est in cap. 43. lib. 12.

In Caput XXXIV.

Pag. 742 ἔτι ἡ ἀεικία τῆς στρατίας. Lego παρὰ τὴν, vel certe κατὰ τὴν, ut habet Nicephorus in cap. 39. δὲ τῶν ἡλαίων. Nemo est, ut opinor, qui non videat scribendum esse δὲ τῶν ἡλαίων &c. Jam enim supra monui, sæpius peccatum esse à Librarianis in hac voce. στρατίας τὰς. Mallem scribere στρατίας. Id est ordinem militiæ. στρατία verò exercitum significat.

In Caput XXXV.

Pag. 743 τῆς ἡ ἰρῆ ἰσχυρῶν ὄσθ. In codice Fuketiano scriptum est ὄσθ, pessime ut apparet. Sed totus locus ex Nicephoro emendandus est hoc modo. ἡ βίβλος τῶν τῆς μετὰ τὴν ἡ ἰρῆ &c. βυθίου. Hoc etiam loco fallitur Sozomenus, qui seditionem illam Theſsalonicensem refert post extinctam Eugeni tyranidem. Sed Baronius in Annalibus, certissimis argumentis

A demonstravit, eam contigisse post devictum à Theodosio Maximum, Consulatu Valentiani IV. & Neoterii, anno Christi 390. Porro in codice Fuketiano scriptum est βυθίου hoc loco, quemadmodum paulo infra scribitur βυθίου, ubi tamen Nicephorus legit βυθίου, rectius ut opinor.

ἡ τελευτῶν. In codice Fuketiano scriptum est ἡ τελευτῶν levi discrimine.

ἀπὸ τῶν ἡ ἀν ἡ ἀν. Apud Nicephorum in cap. 40. lib. 12. scriptum est ἡ ἀν.

ἡ νόμον προσέταξι. Proculdubio scribendum est ἡ νόμον προσέταξι. Porro hæc lex Theodosii hodie non exstat. Nam ea, quæ habetur in codice, sub titulo de pœnis. Gratiani est non Theodosii, data Veronæ, Antonio & Syagro Coss. diu ante cladem Theſsalonicensem. Vide Baronium ad annum Christi 390.

ἡ ἀλλὰ κατὰ τὸν. In Fuketiano codice scriptum est κατὰ τὸν. Porro quod sequitur de Imperatore Theodosio extra Cancellos Altaris submoto ab Ambrosio, rectius Theodoritus in lib. 5. Historiæ cap. 18. id conjungit cum pœnitentiâ Theodosii. Nam post reconciliationem Theodosii id factum est à Beato Ambrosio, cum Theodosius munus suum ad altare attulisset, eoque oblato intra Cancellos Altaris subsisteret. Mirum est tamen nullam hujus rei à Paulino fieri mentionem, qui vitam Ambrosii diligentissime conscripsit.

ἡ ἀπὸ τῶν ἡ ἀπὸ τῶν ἡ ἀπὸ τῶν. Interpretes hæc verba ita acceperunt, quasi vox ἀπὸ referatur ad illum, qui Capitali supplicio damnatus fuerat, eo quod Imperatori maledixisset. Ego tamen ad Gratianum ipsum hanc vocem referri malui: quem proximi ad hujusmodi Venationum spectacula consulto impellebant, ut Imperatore his ludicris occupato, ipsi republicam pro arbitrio administrarent. Testatur hoc Ammianus Marcellinus in lib. 31. pag. 455. Et in lib. 27. pag. 344. his verbis: Egregia pectoris indoles, quæ Imperatorem impleſset cum veterum leſiſſimis comparandum, si per fata proximisque licuisset: qui virtutem ejus etiam tum instabilem, adnubilarunt actibus pravæ. Idem dicit in lib. 31: Præclara indolis adolescens &c. Næ vergens in ludibriosos actus natura, laxantibus proximis, semes ad studia Cesaris Comodi convertisset. Quem locum hic omittere non potui, quippe qui Sozomeni verba egregiè explicat. Nam & Aulicos Gratiani cum ad hæc studia impulisse dicit; & Venationem illam ferarum intra septa seu vivaria, quæ Gratianus impense delectabatur, & cujus hic à Sozomeno fit mentio, optime describit.

In Caput XXXVI.

ἡ βίβλος. Ita quidem legitur in editione Roberti Stephani. Verum in codice Fuketiano & apud Nicephorum scribitur βυθίου. Ortelius tamen mendum esse existimat in Nicephoro, & Euroriam scribi debere. Cui ne assentiar, facit Menologium Græcorum, in quo ita legitur die tricesimo Aprilis. Eodem die Commemoratio V ij

S. Patris Donati Episcopi Euroea sub Theodosio Magno Imperatore. Paulo ante in eodem Menologio leguntur hæc verba: Eodem die S. Patris nostri Donati Episcopi Aurea. Sed corruptum est urbis nomen in hoc posteriore loco, pro Euroea vel Euorea. Is vero qui Menologium illud collegit, cum ex variis Menologiis illud consarcinaret, vicio scriptiois illius deceptus, ex uno duos fecit Donatos. Nostram porro lectionem confirmat etiam Epiphanius Scholasticus, apud quem dicitur Donatus Euryampi, corruptè pro Eurya Epiri. Sanè Hierocles in notitia Provinciarum Imperii Romani, Euroeam nominat tertio loco inter urbes Epiri veteris. Et inter Episcopos, qui subscripserunt Concilio Constantinopolitano sub Mens, recensetur Theodorus Episcopus Euroea veteris Epiri.

Pag. 748 διμοι ιουκταειον. Nicephorus in cap. 45. lib. 12. post has voces addit και ασυ, & tam oppidum, quam templum, Donati vocabulo appellari subdit. Unde Ortelius in Theauro scribit Euoriam urbem Epiri, Donatianam quoque dictam esse.

ει επιθεσαν. Rectius in codice Fuketiano legitur απιθεσαν, quomodo etiam legit Epiphanius Scholasticus. Certe cum supradixerit Theotimum ex equo descendisse, ut Deum precaretur ejus quoq; Comites idem fecisse credendum est.

απειδι επιρειδιδμεν. Scribendum puto επιρειδιδμεν, id est leuto innixus. Vult enim dicere Sozomenus; Barbarum illum scuto innixum, cum Theotimo loquutum fuisse, quemadmodum facere solebat, quoties cum Romanis loqueretur. Certe Nicephorus legit etiam επιρειδιδμεν; sed de Theotimo id dici, perperam existimavit. Quasi vero Theotimus Episcopus scutum gestaret. Ceterum de hoc more Hunnorum aliorumque barbarorum, qui conjectis laqueis homines abripiebant, multa olim notavi in observationibus ad lib. 31. Ammiani Marcellini pag. 417. quibus hoc etiam addi velim. Idem quoque à Sarmatis factitatum esse scribit Paulianus in Atticis. Ubi Interpres οειρα; male interpretatus est catenas.

In Caput XXVII.

Pag. 749 εις δειν ιαπαδζ. Hunc locum correxi ex codice Fuketiano & ex Nicephoro, qui pro ιαπαδζ scriptum habent ιαπαδα, optime proculdubio. Est enim ιαπαδα, abuti significat & luxuriari, adverbium tamen quod additum est à Sozomeno, verbi duritiem temperat atque emollit.

Pag. 750 απιοντα επιφεινι. In codice Fuketiano scriptum est επιφεινι. Nicephorus autem habet απιοντα, quod rectius videtur.

In Caput XXVIII.

Pag. 751. εινοισ τε ε ασοις αυτον ορην. Non dubito quin scribendum sit εινοισ τε και ασοις. Id enim lex Grammatica postulat; atque ita scriptum habet Nicephorus. Alioqui supplicandum esset verbum ηζοναι. Porro notandum est, eundem quoque morem ab Ambrosio servatum fuisse, ut testatur Augustinus in lib. 6. Confessionum cap. 3. his verbis. Sæpe cum adesset mihi: non enim videbar

A quisquam ingredi, aut ei venientem nuntiari mor erat; sic cum legentem vidimus tacite &c.

μη η αμαρτια εν αν θεω. Malim scribere μηδεν αμαρτια εν. In codice Fuketiano scriptum est per apocopen μηδ' αμαρτια εν. Hic est Acacius, qui inimicitias gessit adversus Joannem Chrysostrum. Et quem ea de causa perstringit Palladius in dialogo de vita Joannis Chrysostrami.

χαλιπωδ οζαν ε απλωδ. Tres ultimæ voces desunt in codice Fuketiano, & totus locus ita scribitur: ορος η ιμλωις ων χαλιπωδ ακισθηται.

In Caput XXIX.

B. Προς θεονοιαν αριτω. Scribendum est proculdubio προς θεοιαν αριτω. Quam emendationem confirmat Nicephorus in cap. 48. lib. 12. Sic enim ille hunc Sozomeni locum expressit: και λαϊς ε κληροσ προς η ισον ομοιους της αριτης ζυλοι αριθουδζ.

και μηχαιας προφρητων. In codice Fuketiano scriptum est προφρητων. Vulgatatamen lectio potior mihi videtur. Neque enim Michæas primus, sed inter primos Prophetas fuit. Quippe qui post Osee & Amos prophetaverit; Vixit tamen iisdem temporibus, quibus illi, ut testatur Eusebius in libro de Prophetis, qui editus est unâ cum Procopii Gazæi Commentariis in Elysiam.

ηω τετε επισκοποντι. Codex Fuketianus habet επισκοποντι, quod idem est.

ηωειν καιλα. Hujus urbis mentio fit in libro Regnorum cap. 23. De hac Eusebius in libro de locis Hebraicis ita scribit. καιλα πολης ιερα, ενθα θαβιδ εκαθεδρη, η εισετι νυν κωμην καιλα προς αναβλας ελυθροπολιωσ απιονταν εις χειραν υσδοσ σημειων υσ. το μημημα αβρααμ η προφητα αυτου δε δεικνυη. Quæ ita vertit Hieronymus. Ceila in tribu juda, ubi quondam sedit David: & nunc villula Ceila ad Orientalem plagam Eletheropolis, per gentibus Chebron, quasi octavo militario, in qua sepulchrum Abacæ demonstratur. Notandum autem est error Nicephori hoc loco qui Eletheropolim Ceilam dictam esse existimavit. Quod tamen non dicit Sozomenus, sed tantum Ceilam, vicum nunc esse in agro Eletheropolis.

και θραδαατια. Hæc videtur esse θραδα, de qua

D Eusebius & Hieronymus in libro de locis Hebraicis ita scribunt. Bera, ubi cum Abimelech Joathan fugisset, habitavit. Distat autem vicus Bera ab Eletheropoli octo milibus ad Aquilonem. Idem Hieronymus in Epitaphio Paulæ, Morathi vocat sepulchrum Michææ. Melius tamen patriam dixisset. Quamquam Epiphanius in libro de vitis Prophetarum, Michæam in vicu Morathi ex quo erat oriundus, sepulchrum habuisse dicit, sua etiam ætate notissimum.

η μημημ απιοδ. In codice Fuketiano scriptum inveni απιοδ. Vulgatam tamen lectionem confirmat Epiphanius Scholasticus, qui sepulchrum hoc Michææ ab indigenis vocatum esse dicit: οφιδελεμ μοροιαμ! Ex quo apparet Epiphanium hic legisse η μημημ απιοδ. At Nicephorus pro απιοδ videtur legisse απιοι. Sic enim hunc Sozomeni locum expressit: ει η απιοι τετε ηζονιουε της επιχωειου επιουσ αυτομαζον νεροαμμημαα.